



Skolemassakren i USA – hvordan forstå dette?

Av psykologene Atle Dyregrov og Magne Raundalen, Senter for Krisepsykologi, Bergenen ©

Nå er det gått noen dager siden en mann skjøt 20 barn, sin mor, rektor og andre ansatte ved en skole i staten Connecticut i USA. Flere lærere hjalp barn til å overleve. Han som skjøt hadde allerede rukket å skyte og drepe elevene og de voksne før politiet kom. Til slutt skjøt og drepte han seg selv.

Avisene bruker ordet massakre om det som hendte på skolen. Det er et ord som blir brukt når noen myrder mange samtidig, slik det skjedde på Utøya sommeren 2011. Alle blant dem som skjønte hva som var i ferd med å skje på skolen deres, opplevde det som livsfarlig, og de ble naturligvis svært redde. Dette har dere kanskje sett på TV-bildene. I dagene som har gått har elevene og deres foreldre fått hjelp fra mange hold og de har søkt sammen og støttet hverandre. Vi vet også at de mange barna som ikke ble drept vil få god hjelp og støtte av foreldre, lærere og andre voksne i tiden som kommer.

Snakk med noen om du har vonde tanker

Fordi så mange unge mennesker ble drept og vi i fjor opplevde terroren i Norge, ble alle i vårt land forskrekket over det som hendte. Alle de som var direkte berørt av terroren i Norge eller som har opplevd å være truet på livet, slik som de som har måttet flykte fra krig, kan oppleve de sterke TV-bildene som spesielt urovekkende. De kan oppleve vonde tanker og sterke følelser som de gjenkjenner fra tiden etter 22. juli, eller fra krig og drap i hjemlandet. Om du opplever dette så skal du søke opp en voksen du stoler på og snakke med han eller henne. Ikke slit med reaksjonene alene.

Vi vil si til dere at det er forskjell på at vi blir forskrekket, og at vi blir redde. Det at vi blir forskrekket betyr faktisk ikke at vi er veldig redde for at det skal hende her hos oss på norske skoler. En av grunnene til at vi blir så forskrekket er at det forferdelige som har hendt, hender så sjelden. Den egentlige grunnen til at vi snakker og skriver så mye om det som har hendt i USA, er at så mange barn og voksne på en skole er døde, og at det var en ung mann på 20 år som drepte dem. Vi kan bli redde om vi tenker på hvordan det ville vært å være på denne skolen, men det betyr ikke at det vil skje i Norge.

Strengere våpenregler i Norge enn i USA

Vi vet enda ikke i detalj hvordan det skjedde, hvorfor mor til gjerningsmannen hadde disse våpnene hjemme og hvordan han fikk tak i disse våpnene. Heldigvis er det ikke lett så få tak i våpen i Norge som i USA. I Norge er det mange regler som hindrer mennesker å skaffe seg våpen. Det kan være bra å tenke på at det er mye strengere i Norge enn det er i USA.

Vi vil også si at politiet i alle land vil lære noe av det forferdelige som hendte i USA, slik de har lært etter drapene som skjedde på to skoler i Finland for noen år siden. Skoler i Skandinavia har blitt tryggere fordi de har lært av dette sammen med politiet. Enda vet vi ikke hvorfor han gjorde dette. Det vil politiet forsøke å finne ut av og det de lærer gjør at vi stadig kan lære mer om hvordan slike forferdelige hendelser kan hindres i fremtiden. Grunnen til at vi skriver om dette, er at vi kan si at det faktisk er blitt noe tryggere hos oss etterpå fordi alle, både lærere, rektorer, elever og politi, vil lære mer. Spesielt er mange voksne opptatt av hvordan de kan finne ut hvem som kan planlegge noe slikt, slik at farlige personer kan stoppes lenge før de kommer til skoleporten. Det kan være bra å tenke på.

Viktig å si ifra om man tror noen har farlige tanker

Men det er ikke bare voksne som kan lære mer om hvordan de kan stoppe noen som kan være farlige, det kan også venner for eksempel ved å lære å si ifra om de tror at noen har slike ideer som denne mannen hadde. Selv om det er vondt å tenke på at så mange måtte dø, så vil det som har skjedd gjøre at det vil bli tryggere i skolen fordi både foreldre, lærere og venner vil være mer på vakt.

Hvorfor gjorde han det?

Både voksne og barn spør seg selv når de leser om det som hendte i USA om hvorfor han gjorde det? Visste han hva han gjorde? Hadde han tanksykdommer som gjorde at han kom helt ut av styring? Det er mange spørsmål, og noe klart og tydelig svar har ingen. Foreløpig vet vi ikke så mye, men det vi vet er at det kommer til å bli diskutert mye. Fra tidligere skolemassakre vet vi at noen av de som gjør slikt er ensomme personer som er blitt oppfattet som annerledes, noen ganger er de blitt mobbet fordi de ikke var helt som de andre og ikke sjelden har de vært i konflikt med omgivelsene. Noen per-

soner som kjenner seg veldig små føle seg mye større og mektigere når de kan ta kontroll med andre menneskers liv på denne måten. Kanskje kan dette ha startet som fantasier og så gått over i syke tanker som tilslutt har tatt helt makten fra ham. Fordi han er død kan vi aldri helt få et endelig svar.

Han har ansvar for det han har gjort

Selv om vi kan si at han visste hva han gjorde, og han har ansvar for det han har gjort, kan hans syke tankeverden ha tatt makten over ham. Noen vil si at det har klikket for ham. Det sier en for å forstå at han handler etter tanker som er helt unormale. Alle mennesker kan ha mange rare og til og med svært skremmende tanker. Men de fleste har en god ryddemaskin inni tankene, som soper vekk eller fjerner de verste tankene. Nesten alltid er det innebygde bremsen som stopper sinte hat-tanker og raseri som kan fylle hodet for en stund. Det vil si at vi kan tenke det verste, men gjør det aldri. Hos 20-åringen forsvant ryddemaskinen, og bremsene virket ikke. Når vi prøver å forstå dette slik, kan vi kanskje forstå det noe bedre.

Det er vanskelig å forstå at noen kan gjøre noe sånt. Det er ikke mulig å si eller skrive at "dette kunne aldri skjedd i Norge". Likevel er det stor forskjell på å si at det kan skje hos oss, og at det er sannsynlig at det vil kunne skje her. Først og fremst er dette fordi det er svært, svært sjelden at noen skyter elever på en skole, og det gjelder faktisk over hele verden. Men som vi skrev tidligere, når dette først har skjedd, vil alle voksne passe mer på. De som blir glad i vold og lager sånne voldsfantasier vil ikke få ha sine tanker i fred. Vi vet fra forskning at vi gradvis blir bedre til å fange opp de som kan komme til å gjøre sånt. Når noen blir mer og mer opptatt av vold, kommer i stadig konflikt med omgivelsene eller blir utstøtt av omgivelsene og fylles av hat, kaller vi det faresignaler. I fremtiden vil slike faresignaler bli fanget opp tidligere. Mange voksne vil også sette seg sammen og diskutere det som har skjedd slik at de kan finne frem til måter som gjør at unge med slike tanker tidlig kan oppdages og få hjelp til å endre på tankene.

Hva kan utløse en så alvorlig handling?

Når vi prøver å forstå, for å være forberedt og kanskje hindre, er det nyttig å tenke på to ting. Vi kaller det faktorer. Den første heter de bakenforliggende, altså bakenforliggende faktorer.

Da samler vi alt vi vet om bakgrunn: oppdragelse, tanke sykdommer som vi har nevnt, forhold på skolen og det å være utenfor blant venner. Vi lager rett og slett en liste. Ofte er det slik at når det gjelder de **bakenforliggende faktorene**, kan det være veldig mange som har de samme og ofte verre, uten at de hverken angriper noen eller dreper noen. Den andre faktoren som vi lager en liste på kaller vi **utløsende faktorer**.

Noen blant dem som har gjennomført massakre på skoler, og andre steder, har nettopp mistet jobben og de ble rasende. Det har stått i amerikanske aviser at ungdommen som drepte på Sandy-Hook skolen nå, hadde kranglet med fire lærere dagen før. Han skjøt tre av dem, men den fjerde hadde fri den dagen. En utløsende faktor er tilgang til og kjennskap til våpen. I de samme avisene har det stått at han lærte å skyte av sin mor, og at de to pistolene og geværet han brukte var fra hennes våpensamling. Det er også blitt krevet at han kunne ha et ukontrollert raseri. Det er det mange som har, men hvis det kommer helt ut av kontroll, bremsene ryker, og våpen er tilgjengelig, da har vi farlige, utløsende faktorer. Men det kan vi gjøre noe med. Først og fremst ved å begrense og gjøre tilgang, det vil si inne-låsing og sikring, til våpen veldig strenge. Det er stor forskjell på USA og Norge når det gjelder tilgang på våpen. Det er strengere i Norge. Det er mange som mener at det bør bli enda strengere.

Helt til slutt vil vi gjerne si at når aviser og tv ikke lenger gir det som skjedde så stor plass, så fortsetter elevene på skolen i USA å tenke på det og savne sine medelever. De vil snakke med hverandre og tenke mye lengre på det som skjedde enn dere som bor langt vekk fra der det skjedde. Men de vil også støtte og trøste hverandre og hjelpe hverandre slik at de får det bedre. Alt som er vondt blir ofte bedre når vi deler det med noen.